

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3376>

ArticleHistory:

Received

14/04/2023

Accept

14/05/2023

Available

online

15/05/2023

THE REASONS OF WARS IN THE GOLDEN AGE AND THE PRINCIPLE OF ETHICALNESS

ASR-I SAÂDET SAVAŞLARININ SEBEPLERİ VE BU SAVAŞLARDAKİ AHLÂK İLKELERİ

Osman GÜRESER¹

Abstract

In this article, it is aimed to reveal the background of wars in the century of happiness. In order to correctly perceive the understanding of war in Islam and to answer the false accusations of western writers, especially Hz. Muhammad a good understanding of the causes of wars in the Muhammad period is necessary. Hz. Muhammad After the prophetic announcement, Hz. Muhammad encountered a serious reaction from the society he lived in. As the new social structure, which is an alternative to tribal life, becomes stronger, the pressure of the polytheist groups increased and paved the way for the legitimacy of the wars of legitimacy. Muslims from their homes have chosen to be an active side with the migration in the war declared against them. The purpose of the military activities that started after the Migration was made to restrict the movement area of the polytheists who did not leave a place to live for the Muslims during the Makkah period and to cause them economic damage. These military activities enabled Muslims to gain psychological self-confidence. He instilled the belief that Muslims will continue their presence in Madinah. Hz. Muhammad exercised his right to self-defense against the people who violated his own rights, who violated his land and the Muslims who attacked the Islamic State in order to eliminate Muslims. He carried out his military activities within this framework. and it can be interpreted as a struggle to exist.

Keywords: Siyar, Prop. Muhammad, War, Reason, Ethics.

Özet

Bu makalemizde saâdet asrında yaşanan savaşların arka planını ortaya koymak amaçlanmıştır. İslâmiyet'teki savaş anlayışının doğru bir şekilde algılanması ve batılı yazarların asılsız suçlamalarına cevap verebilmek için özellikle Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemindeki savaşların sebeplerinin iyi bir şekilde anlaşılması gereklidir. Hz. Muhammed, peygamberlik duyurusundan sonra içinde yaşadığı toplumun ciddi bir tepkisiyle karşılaşmıştır. Kabile yaşantısına alternatif olarak teşekkül eden yeni toplumsal yapı güçlendikçe, müşrik grupların baskıları artmış ve risalet dönemi savaşlarının meşruiyet kazanmasına zemin hazırlamıştır. Yurdundan yuvasından olan Müslümanlar kendilerine karşı ilan edilen savaşta artık aktif bir taraf olmayı hicretle birlikte seçmişlerdir. Hicret

¹ Manisa İl Müftülüğü Din Hizmetleri Uzmanı, osman.gureser45@gmail.com, ORCID: 0009-0009-0786-4550

sonrası başlayan askeri faaliyetlerin amacı, Mekke döneminde Müslümanlara hayat hakkı tanımayan müşriklerin hareket alanını kısıtlamak ve onları ekonomik zarara uğratmak amacıyla yapılmıştır. Bu askeri faaliyetler Müslümanların psikolojik özgüven kazanmalarını sağlamıştır. Müslümanlara Medine'deki varlıklarının devam edeceği inancını aşlamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.) kendi haklarını çiğneyenlere, topraklarını ihlal edenlere ve Müslümanları ortadan kaldırmak amacıyla İslam Devleti'ne hücum eden müşriklere karşı meşru müdafaa hakkını kullanmış ve askeri faaliyetlerini bu çerçevede yürütmüştür. Ahlâkîlik ilkesinin getirildiği bu savaşlar, oluşum sürecini tamamlama gayreti içinde olan yeni bir yapının kendini koruma ve var etme mücadelesi olarak yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Muhammed, Savaş, Sebep, Ahlak.

GİRİŞ

İnsanların hayatlarını barış ikliminde devam ettirme istekleri ve bu doğrultuda hareket etmeleri son derece doğal bir davranıştır. Lakin böyle bir iklimin gerçekleşebilmesi, tarihin hiçbir devrinde mümkün olmadığı gibi günümüz dünyasının bulunduğu siyasi konjonktür bağlamında hayalî bir mefküreden öteye geçemez.

Geçmişe dönüp bakıldığında topyekûn bir barış ortamının tarihin hiçbir döneminde gerçekleşebileceği yolunda somut bir olgu söz konusu olmamıştır. Hz. Adem'in oğulları Hâbil ve Kâbil arasındaki kavga ortamı tarih boyunca devam etmiştir. İyi ve kötü mücadelesi sürdükçe "savaş" insanlık gündemini işgal eden bir olgu olmaya devam edecektir.

Savaş, farklı toplulukların ya da devletlerin karşılıklı iradelerini kabul ettirmek, bir irade dayatmasına karşı durmak amacıyla şiddete başvurmalarıdır. İnsanlık tarihi boyunca meydana gelen sayısız savaşlar, âdeta bir panorama görünümündedir. Bu nedenle savaşları anlamak, toplumları tanımanın önemli kaynaklarından olmuştur. Savaşlarda adeta insanlığın genetiği saklıdır. Savaşlar toplumların en zor anlarını göz önüne serdiği için medeniyetlerini de ortaya koyan göstergeleri bünyesinde barındırır. Dolayısıyla savaşlar, adeta milletlerin gerçek yüzlerinin görüldüğü sosyal vakalar olarak değerlendirilmelidir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in savaşları, Mekke'den Medine'ye hicret ve Medine'de İslâm Müesseselerinin kurulmasıyla başlamaktadır. İslâm Tarihi'nde "Medine Dönemi" diye adlandırılan bu dönem askerî, siyâsî, hukûkî, toplumsal, ekonomik ve dîni açılardan ehemmiyetli gelişmelerin yaşanmasına sahne olmuştur. Bu dönem âdeta İslâm Tarihi için bir mihenk taşı mahiyetindedir. Hz. Muhammed kurduğu İslam Devleti ve yaptığı faaliyetlerle tabiri caizse bir binanın temelini atmış, kendisinden sonra gelen Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer İslâm Devletleri yöneticileri de o binayı inşa etmişlerdir.

Dünya kamuoyunda, skolâstik düşüncenin etkisinden kurtulamayan batılı yazarların inançları ve yaşamı algılama biçimlerine dayandıran batılı yazarların İslâm tarihini menfi yorumlamaları neticesinde, İslamofobi oluşmuş ve Müslümanlar gereksiz idealler uğruna savaşan topluluklar olarak algılanmıştır. Maalesef bu İslamofobi nedeniyle İslâm'ın bir savaş dini olduğu propagandası yapılmıştır.

Bu makaledeki ana gâyemiz; İslâm'da savaş anlayışı ile ilgili ön yargıları düzeltmek ve İslâm'ın savaş dini olmayıp barış dini olduğunu ve yapılan savaşların, zorunlu sebeplerden dolayı meydana geldiğini ifade etmektir.

Asr-ı Saâdet Savaşlarının Sebepleri

Hz peygamber döneminde yapılan savaşların geçerli sebepleri vardır. Bu savaşları incelediğimizde dini savunma insanca yaşama ve düşmandan korunma gibi saiklerin önplana çıktığını görmekteyiz. Makalemizde bu sebepleri örnekleriyle ele almaya çalışacağız.

Düşmanı Ekonomik Zarara Uğratmak

Rislâlet dönemi askeri nitelikli çalışmaların ilk basamağında kervanlara yönelik askeri faaliyetler vardır. Hicret sonrası başlayan bu faaliyetler, Mekke döneminde Müslümanlara hayat hakkı tanımayan müşriklerin hareket alanını kısıtlamak ve onları ekonomik olarak zor durumda bırakmak uğratmak amacıyla yapılmıştır. Bu askeri faaliyetler Müslümanların psikolojik özgüven kazanmalarını sağlamıştır. Müslümanlara Medine'deki varlıklarının devam edeceği inancını aşılamıştır.

Kureyşliler gerek yaptıkları anlaşmalar gerekse Kâbe hizmetlerini yürütmenin vermiş olduğu saygınlık sayesinde rahat içinde kışın Kuzey Afrika'ya, yazın Suriye, Yemen ve Habeşistan'a kadar ticaret maksadıyla yolculuklar yapıyorlardı. Hatta Kureyşlilerin ticari faaliyetleri Kur'an-ı Kerim'e şu şekilde konu olmuştur; "Kureyş' kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler"² Ticaretin bu kadar yaygın olduğu Arap yarımadası doğal olarak kervan yollarıyla doluydu. İşte Müslümanların amacı bu yolları kesmek, kervanları tehdit etmek, korkutmak ve gerektiğinde baskınlar düzenlemektir.³

Bazı batılı yazarlar kervanlara yapılan bu müdahaleleri çapulculuk hareketi ve devlet hukukuna karşı yapılmış bir saldırı olarak görürler.⁴ Ancak bu saldırılar savaş halinin getirdiği bir neticedir. Muhammed Hamidullah, konumuzla alakalı olan ve bizim de ifade etmeye çalıştığımız düşüncüyü destekleyen şu sözlere yer verir; "Kureyş kervanlarına yapılan saldırılar, basit bir çapulculuk olarak değerlendirilmemelidir. Ne Kureyşliler masum ne de saldırganlar bir çapulcu çetesiydiler. İki şehir devleti arasında bir devlet savaşı söz konusuydu. Ve bu durum savaşan taraflara, cana, mala ve düşmanın çıkarlarına zarar verme hakkını tanıyordu."⁵

Hz. Muhammed (s.a.v.)bu bağlamda ilk olarak Hicri I. Yılın Ramazan ayı başında Hz. Hamza'yı muhacirlerden oluşan otuz kişilik silahlı birliğin başına kumandan tayin ederek Sifülbahr'e⁶ (Kızıldeniz Sahili) gönderdi. Hz. Hamza İs Mevkiine gelince Ebû Cehil'in üç yüz kişiyle Kureyş kervanını koruduğunu gördü. Cüheyne kabilesinin arazisinde karşı karşıya gelen taraflar savaş yapma noktasına geldiler. Ancak Cüheyne kabilesinin lideri Mecdî b. Amr el-Cühenî'nin girişimleriyle savaş yapmadan geri döndüler. Hz. Muhammed(s.a.v.) savaş olmamasından dolayı memnun olmuştur.⁷ Bu olaydan sonra yine hicri I. Yılın Şevval ayında yalnız muhacirlerden oluşan altmış veya seksen atlı, Ubeyde b. Haris'in kumandasında Rabiğ vadisine gönderildi ve burada Kureyş kervanını koruyan iki yüz kişiyle karşılaşıldı ve taraflar birbirleriyle savaş düzeni almadan ve kılıçla çarpışmadan sadece karşılıklı ok atışıyla yetindiler.⁸

Hz. Muhammed (s.a.v.) kervanların üzerine Seriyeler gönderdikten sonra hicretin II. senesi Sâfer ayında yalnız muhacirlerden oluşan altmış kişiyle Ebvâ (Veddân) gazvesine çıktı.⁹ Bu gazvede Kureyşlilerle karşılaşmamıştır. Burada bulunan Benî Damre kabilesi

² *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009) el-Kureyş 106/ 1-4.

³ Mahmudov Elşâd, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*, (İstanbul: İSAM/İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 56.

⁴ Carl Brockelmann, *İslam ulusları ve Devletleri Tarihi*, çev. Neşet Çağatay, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002), 19.

⁵ Muhammed Hamidullah, *Hiz. Peygamber'in Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter (İstanbul: Beyan Yayınları, 2002), 33.

⁶ Abdülmelik b. Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Fuad bin Ali Hafız (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2009), 2/170.

⁷ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer Vâkidi, *Kitabü'l-megâzi*, thk. Marsden Johannes (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2006), 44.

⁸ Vâkidi, *Kitabü'l-megâzi*, 44-45; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: İrfan Yayınevi, 2003), 1/220.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd ez Zühri, *Tabakâti'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, (Kahire: el-Mektebetü'l-Hancî, 2001), 2/7; Ebu Cafer Muhammed bin Cerir et-Taberi, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Ebu Sahibu'l Kerami (Kahire: Beytül-efkari'd-düveliyye, 2016), 343; İbn-i Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/166.

ile anlaşma yapılmıştır.¹⁰ Buradan anlıyoruz ki kervanlara yönelik yapılan askeri faaliyetler Müslümanların Müşriklere karşı, ittifak anlaşmaları yapmalarına zemin hazırlamıştır.

Hız. Muhammed (s.a.v.)'in bu amaçla yaptığı bir başka gazve ise Buvât Gazvesi'dir.¹¹ Bu gazveye Ebvâ Gazvesi'nden bir ay sonra hicretin II. senesinin Rebiülevvel ayında yine Muhacirlerden oluşan iki yüz askerle beraber, Kureyş'in yüz kişilik muhafız birliği ile koruduğu iki bin beş yüz deveden oluşan Kureyş kervanına saldırı için yola çıkmış ancak Kureyşliler Buvât Mevkiinden daha önce geçtikleri için karşılaşma olmamıştır. Bu gazve neticesinde Cüheyne kabilesi ile de Benî Damre ile yapılan anlaşmaya benzer bir anlaşma yapılmıştır.¹²

Hız. Muhammed'in Kureyş kervanlarına yönelik yaptığı askeri faaliyetler daha önce anlattığımız iki gazveyle sınırlı kalmamış yukarıda belirttiğimiz amaçlar doğrultusunda onların kervanlarına yönelik olarak Uşeyre Gazvesi'de yapılmıştır.¹³ Bu gazvenin nedeni olarak iki hususa işaret edilmiştir. Bunlardan birincisi Benî Müdlîc ve müttefiki olan Benî Damra ile karşılıklı saldırmazlık antlaşması yapılması. İkincisi ise yine Ebû Sufyân komutasındaki bir kervanın hedef alınmasıdır. Ancak bu gazvede de kervana yetişilememiş ve Suriye'ye giden bu kervanın üç ay sonraki dönüşü Büyük Bedir Savaşı'nın da nedeni olmuştur. Şayet kervan ele geçirilmiş olsaydı, Mekke iktisadi anlamda büyük bir sıkıntının içine girmiş olacaktı.¹⁴

Bedir Savaşı'ndan iki ay önce ve Abdullah b. Cahş'ın komutasında özellikle Kureyş Kervanlarına yönelik istihbarat amaçlı olarak gönderilen Batn-ı Nahle Seriyyesi, Abdullah b. Cahş Seriyyesi¹⁵ diye de anılır. Bu seriyyede Müslümanlar Hız. Peygamber (s.a.v.)'in emriyle Taif ile Mekke arasındaki Batnı Nahle'de güneyden gelecek olan Kureyş Kervanını gözetlemekle görevlendirilmişlerdir. Kervanla karşılaşıldığında on iki kişilik bu grup, kervanı ele geçirmeye karar vermiş; bir kişi öldürülmüş ve iki esirle birlikte ganimetler eşliğinde Medine'ye dönmüştür. Bu seriyyede haram aylarda saldırı yapılması, Müşrikler tarafından eleştirilmiştir.¹⁶

Bu durum üzerine şu âyet-i kerîme nâzil olmuştur; *"Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: "O ayda savaş büyük bir günahdır. Allah'ın yolundan alıkoymak onu inkâr etmek, Mescid'i Harâm'ın ziyaretine engel olmak ve halkını oradan çıkarmak daha büyük günahdır. Fitne(Zulüm ve baskı) adam öldürmekten daha büyüktür." Onlar güç yettirebilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaya devam ederler..."*¹⁷ Bu âyetten de anlaşılacağı gibi kervanlara yönelik yapılan askeri faaliyetler Allah(c.c)tarafından meşrû görülmüştür.

Bu gelişmelerden sonra Hız. Muhammed (s.a.v.) yine bir Kureyş kervanını vurmaya iyice aklına koymuştu. Bu sırada bin devenin taşıdığı malların değeri elli bin dinar olan ve yetmiş kişinin koruduğu kervan Ebû Sufyan başkanlığında Suriye'den Mekke'ye dönüyordu. Hız. Peygamber (s.a.v.) hemen 228'i Muhacir, 86'sı Ensar'dan olmak üzere 324 kişilik bir ordu oluşturdu. Durumdan Mekkeliler haberdar olmuşlardı. Onlar da hemen Ebû Cehil komutasında 950 kişilik bir ordu oluşturdular. Karşıt birliklerin her ikisi de Bedir kuyularına doğru ilerliyordu.¹⁸ Ebu Sufyan kervanıyla birlikte yol değiştirerek Mekke'ye ulaştı. Mekkeliler bu yüzden savaşmak istemiyorlardı. Ebu Cehil ise ticaretlerine ve atalarının dinine zarar verdiklerini düşündüğü Müslümanlar ile savaşmak ve onları yok etmek istiyordu.¹⁹ Kervanı vurmaya amacıyla yapılan bu gazve Müslümanlar ile Müşrikler arasında önemli bir savaşa dönüşmüştür. Hız. Muhammed (s.a.v.) müşriklerle savaşmak

¹⁰ İbn-i Sa'd, Tabakâtü'l-kebir, 2/8. Anlaşmanın maddeleri için bk. Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 66.

¹¹ İbn-i Hişam, es-Siretü'n-nebeviyye, 2/173.

¹² Vâkidî, Kitabü'l- megâzi, 46.

¹³ İbn-i Sa'd, Tabakâtü'l-kebir, 2/9; Taberi, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük, 343.

¹⁴ Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 68-69.

¹⁵ İbn-i Sa'd, Tabakâtü'l-kebir, 2/9; İbn-i Hişam, es-Siretü'n-nebeviyye, 2/176; Taberi, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük, 343.

¹⁶ Vâkidî, Kitabü'l- megâzi, 46-50; İbn-i Hişam, es-Siretü'n-nebeviyye, 2/176.

¹⁷ el-Bakara 2/217.

¹⁸ İbn-i Sa'd, Tabakâtü'l-kebir, 2/10; Taberi, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük, 347.

¹⁹ Neşet Çağatay, *İslam Tarihi*, (Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları,1993), 212.

istemiyordu. Bu gerekçeyle Hz. Ömer'i Kureyşlilere elçi olarak göndermiş ve onlara; "Geri dönüp gidiniz sizden başkasıyla çarpışmak, bana sizinle çarpışmaktan daha hayırlıdır." buyurmuştur. Hâkim b. Hizam; bu insafli bir davranıştır. Onu hemen kabul ediniz demiş, fakat Ebû Cehil; "Allah bize onlardan ölç almak fırsatını verdikten sonra, öcümüzü almadıkça, and olsun ki geri dönmeyeceğiz; onlara hadlerini bildireceğiz ki, bundan sonra ne gözcü çıkarabilsin, ne de kervanımızın önüne geçebilsin demiştir."²⁰

Bu savaş neticesinde Ebû Cehil'in bütün gayretlerine rağmen, Kureyşliler kaçmaya başlamış, kuvvetleri dağılmış ve birçok müşrik esir edilmiştir.²¹ Peygamberimiz'in (s.a.v.) ifadesiyle İslam'ın firavunu Ebu Cehil başta olmak üzere Kureyş reislerinin çoğu öldürülmüştür.²² Kureyşlilerden ölenlerin sayısı 70 idi²³ ve bir o kadar müşrikte esir edildi. Müslüman şehitlerin sayısı ise 14 idi.²⁴

Müslümanların Medine ve etrafındaki konumları bakımından, sosyal, siyasi, iktisadi, askeri ve özellikle de dini etkilerinde bu zaferin büyük bir önemi vardır. Kervanlara yönelik askeri faaliyetler siyasi açıdan Medine'de bulunan Müslümanları ve İslam'ı güçlendirerek çevresinde söz sahibi yapmış, Müslümanların Arap yarımadasındaki nüfuzunu arttırmıştır. Öyle ki bu nüfuz Kuzey Arabistan da ki kervan yollarını, kendi kontrolleri altına almaya kadar uzanmış, hatta Müslümanların izni olmadan bu yollardan sadece Kureyş değil, hiçbir kabile kervanı geçememiştir.²⁵

Meşrû Müdafaa

Meşru müdafaa, bir kimsenin kendisine veya başka bir kişiye yönelmiş haksız bir tecavüzü defetmek maksadıyla yaptığı tepkisel bir harekettir. Müdafaa'nın meşrû olabilmesi için gerek kendisinin gerekse diğer tarafın mal, can, ırz, haysiyet ve şeref gibi maddi ve manevi varlık ve menfaatlerine tecavüz vuku bulmuş ve tecavüz etmekle beraber haksız ve kanunsuz bulunmuş olması gerekmektedir. Bu şekilde tecavüzlere maruz kalan yöneticilerin, devletini, milletini, müdafaa etmesi onu yapılan ya da yapılabilecek her türlü saldırıya karşı savaşarak koruması en tabii hakkıdır.

Hız. Muhammed (s.a.v.)kendi haklarını çiğneyenlere, topraklarını ihlâl edenlere ve Müslümanları ortadan kaldırmak amacıyla İslam Devleti'ne hücum eden müşriklere karşı meşru müdafaa hakkını kullanmıştır. Bu hakkı kullanma Uhud ve Hendek savaşlarında tezahür etmiştir.

Mekkeli Müşrikler Bedir'de yenilgiye uğradıklarını haber alınca çok büyük üzüntü duymuşlar,²⁶ Sadece onlar değil Medine ve etrafında yaşayan Yahudiler ve Müşrikler bu hadiseden oldukça etkilenmişlerdir. Ve Müslümanlara kin ve düşmanlıkları artmıştır. O kadar ki bu kin ve düşmanlık, daha sonra yapılacak gazve ve seriyelerin yapılmasının sebebi olacaktır.²⁷

Müşrikler Bedir Savaşı'nda sadece yenilmekle ve ulularını yitirmekle kalmadılar diğer kabileler gözünde de prestijlerini kaybettiler. Onlar Dârün-Nedve'de bu yenilgiyi istişare etmişler ve ne olursa olsun Müslümanlarla savaşmaya karar vermişlerdir.²⁸ Çünkü Onlar bu prestijlerini Müslümanlarla çarpışmadan ve onları yenmeden asla kazanamazlardı.²⁹ Müşrikler bu düşüncelerini gerçekleştirme çabasında idiler. Ayrıca ticaret yollarının Müslümanların kontrolü altına geçmesi onları rahatsız ediyordu.

²⁰ M. Asım, Köksal, *İslam Tarihi*, (İstanbul: Köksal Yayıncılık, 2005), 3/317.

²¹ Bu konuda bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/226.

²² Yusuf Ziya Yörükân, *Hız. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), 162.

²³ Vâkidî, *Kitabü'l- megâzi*, 134. Bu konuda bk. İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/272-277.

²⁴ Bedir'de şehid olanların isimleri için bk. Vâkidî, *Kitabü'l- megâzi*, 132. İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/271-272.

²⁵ Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 97-98.

²⁶ Mekke'deki durum için bk. Vâkidî, *Kitabü'l- megâzi*, 116-117.

²⁷ Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 97.

²⁸ Dârün-Nedve'de ki istişare ve bu istişarede bulunanların adları için bk. Vâkidî, *Kitabü'l- megâzi*, 168.

²⁹ Çağatay, *İslam Tarihi*, 214.

Bedir savaşından önce Kureyş kervanını güvenle Mekke'ye götüren Ebû Sufyân, bu kervan ticaretinin gelirini Bedir Savaşı'nın ödünü alacak yeni savaşın hazırlıkları için sarf edilmesini önermiştir.³⁰

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili şu âyet yer almaktadır; “Şüphe yok ki inkâr edenler mallarını (insanları) Allah yolundan alı koymak için harcarlar ve harcayacaklardır. Sonra bu mallar onlara bir iç acısı olacak, sonrada yenilgiye uğrayacaklardır. İnkâr edenler toplanıp cehenneme sürüleceklerdir.”³¹ daha sonraki zaferler bu ayeti tasdik etmektedir.

Uhud Savaşı tüm bu hazırlıklar neticesinde gerçekleşmiştir.³² Bu savaşın sonucunda okçuların hatası nedeniyle³³ Müslümanlar yenilmiş, 70 Sahâbi Şehit olmuştur.³⁴ Müşrikler ise intikam almanın sevinciyle Mekke'ye dönmüşlerdir. Uhud yenilgisiyle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim şu ifadelerle yer vermektedir; “Allah'ın izniyle kâfirleri öldürdüğünüz zaman, Allah size vaadinde durdu. Ne zaman ki başarısızlığa düştünüz, savaş hususunda münakaşaya düştünüz, Allah size sevdiğiniz zaferi gösterdikten sonra isyan ettiniz; kiminiz dünyayı istedi, kiminiz de âhireti diledi. Sonra Allah imtihan etmek için sizi onlardan uzaklaştırdı. Ve sizi affetti. Allah müminlere karşı lütf sahibidir. O zaman sizler uzaklara kaçıyor, kimseye dönüp bakmıyordunuz. Hâlbuki Peygamber (s.a.v.) sizi arkadan çağırıyordu.”³⁵ Âyetinden anlaşılacağı gibi bu savaş Müslümanlar için bir ders mahiyetinde olmuştur.

Müşrikler açısından Uhud'da kazanılan zaferi değerlendirdiğimizde; Uhud'da Kureyşliler zafer kazanmışlardı, ancak ne kendi ticari ilişkilerini emniyete almak için Medine'yi kendi şehir devletlerinin topraklarına katabilmişlerdi. Ne de dağılan, Müslümanların askeri mukavemetlerini kırarak bu zaferlerini sonuca bağlayabilmişlerdi.

Bunlardan hareketle Kureyşlilerin Uhud savaş alanından ayrılmalarının ardından, Müslümanlar eski kuvvetlerini kazanmış ve hatta ilerleyen zamanlarda daha da iyi bir duruma gelmişlerdi. Böylece doğuda ki B'ir-i Ma'una³⁶ ve Zâtürrika³⁷ ve Dümetül – Cendel'e³⁸ yapılan seferler Müslümanların etkisindeki alanın genişlediğini göstermektedir. Böylelikle yalnız kuzeyde Mısır ve Suriye yolu değil, aynı zamanda kuzeydoğu Irak yolu da başarılı bir şekil de Mekke kervanlarına kapatılmıştı. Bu sırada Benî Nadir Yahudileri'nin Medine'den sürülmesi³⁹, hükümet merkezinde Müslümanların pozisyonlarını güçlendirse de dışarıda yeni zorluklar ortaya çıkarmıştır.

Yahudiler, kuzeye göç edip Vâdiü'l Kurâ, Hayber Vahası ve Suriye ticaret yolu üzerindeki diğer yerlere yerleşmişlerdi. Onlar ilk önce yerli sonra civar halklarla birlikte, Müslüman devlete karşı entrikalar çevirdiler. Böylece bu bölgeden Medine'ye giden kervanlara Dümetül Cendel'in idarecisini tacizde bulunmaya başladığını görmekteyiz. Aynı şekilde Hayber'in bir yıllık hurma mahsulünün tamamını Gatafan kabilesine vermek şartıyla, Medine'ye saldırmak konusunda anlaşıldılar. Ve ayrıca Hayber Yahudilerinden Nadirîlilerin, Mekkelileri tekrar Medine'ye saldırmaları ve bunu özellikle Gatafan ve Fezârililerin hücumu ile aynı zamana denk getirme konusunda kışkırtmaya başladılar. Yapılan kışkırtmalar ve oluşan ittifaklar neticesinde Müslümanların meşru müdafaasını gerektiren bir başka savaş meydana gelmiştir. Bu savaşta Hendek (Ahzâb) savaşdır.⁴⁰ Hendek Savaşına Tâif birlik

³⁰ Vâkidî buraya sarf edilen mal miktarın 5000 dinar olduğundan bahseder bk. Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 168.

³¹ el-Enfâl 8/36.

³² İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/33; İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/33; Taberi, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, 376.

³³ Bu konuda bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/234.

³⁴ Bu konuda bk. İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/40.

³⁵ el-Âl-i İmran 3/152-153.

³⁶ B'ir-i Ma'una Faciası için bk. Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 261; İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/106. Taberi, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, 385.

³⁷ Bk. İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/57, Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 293. İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/117; Taberi, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, 388.

³⁸ İbn-i Sa'd *Tabakâtü'l-kebir* 2/58. Ayrıca bk. Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 298; İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/123; Taberi, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, 388.

³⁹ Bk. Köksal, *İslam Tarihi*, 4/283.

⁴⁰ İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/62, İbn-i Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/123; Taberi, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük*, 391; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/241.

gönderdiği gibi Beni Süleym ve Ehâbişler de aynı şekilde birlik göndermişlerdir. Son olarak şunu belirtmek ilginç olacaktır ki, Hayberliler ve özellikle Beni Nadir Yahudileri, bu savaşta yer alacak askeri birlik göndermeyerek, kendilerini bu savaştan uzak tutmuşur.⁴¹

Mekkeli müşrikler, meydana gelen iki önemli savaştan sonra bu savaşın Mekke ile Medine arasındaki ölüm kalım mücadelesi olacağını düşünüyorlardı. Bu sebeple Ebu Sufyan Yahudilerin davetini kabul ederek, bu gazve için bütün kuvvetlerini hazırlamışlardır.⁴² Müşriklerin tek düşünceleri vardı. Bu düşünce; savaşlar ve anlaşmalar neticesinde kaybettikleri eski kudretlerini kazanarak, İslâm'ı ebediyen yok olmaya mahkûm etmekte.

Toplanan kuvvetler ciddi bir ordu meydana getirdi ve savaş başladı. Savaş esnasında dikkate değer bir husus ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'in müttetikleri parçalamak için Gatafanlılar'a Medine hurmasının yıllık gelirinin üçte birini vermeyi teklif etmesidir. Onlar üçte ikisini istemişler. Sahabeler bu duruma karşı çıkmış ve görüşmeler yarıda kesilmiştir. Kureyşliler Medine'de yaşayan Yahudi Benî Kurayza⁴³ kabilesi ile Müslümanları arkadan vurmak konusunda anlaşmışlar. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.)onların arasına ajan sokarak iki tarafı birbirine düşürdü.⁴⁴ Bu uygulamalar askeri strateji açısından oldukça önemlidir.

Yasaklı olmayan ayların sonuncusu olan şevval, sona ermek üzereydi. Allah'ın ateşkes ayları olan haram ayları yaklaşıyordu ki Mekkeliler inançlarını çiğneyip savaşmaktansa Mekke'ye dönüp gelen hacıları karşılamayı daha uygun buluyorlardı. Ayrıca yiyecek stokları tükenmişti hava soğuktu ve şiddetli bir rüzgâr çadırlarını darmadağın etmişti. Bu rüzgâr ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de şu ifadeler yer verilir; *"Ey iman edenler Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik."*⁴⁵ Ebû Sufyan Mekke'ye dönmeye karar vermiş diğerleri de onu takip etmişti. Ebu Sufyan ve ordusu perişan halde geri döndüler. Bu suretle Mekke-Yahudi komplо girişimi sona erdi.⁴⁶

Uhud ve Hendek Savaşları Müslümanların meşru müdafaa haklarını kullandığı savaşlardır. Uhud Savaşı'nda Müşrikler galip olmalarına rağmen süreci iyi yönetememişlerdir. Böylece süreç sonunda Hendek Savaşı'nın Müslümanlar lehine bitmesine zemin hazırlanmıştır.

Hendek Savaşı'nda Müslümanlara Allah tarafından yardım edildiği yukarıda bahsettiğimiz ayetle sabittir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki o dönemde, İran'da kullanılagelen ve Arap yarımadasında kullanılmayan hendek kazma taktiğinin bu savaşta uygulanması da savaşın kazanılmasında en büyük etkidir.

Aleyhte İttifak Oluşturma

Hz. Muhammed (s.a.v.)döneminde ittifaklar ve antlaşmalar mutlaka savaş şartlarını da bünyesinde barındırırdı. Özellikle ortak düşmana karşı savunma ve korunma amaçlı yapılmaktaydı. Herhangi bir kabile aleyhine yapılan ittifaklar doğal olarak var olan düşmanlıkları daha da kızıştırır, uygun şartların oluşması durumunda savaşa neden olurdu. Zira yapılan her ittifak, aynı zamanda savaş ittifakıydı. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.), savaş halinde olduğu kabile ya da gruplarla yapılan ittifakları Müslümanlara karşı yapılmış olması nedeniyle savaşmak için meşru görmüş, Aleyhteki ittifakların bozulması için müdahalede bulunmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in aleyhteki ittifakları bozmak için gönderdiği seriyyelere örnekler verecek olursak; Fedek yakınlarında oturan Adnanî Benî Mürre, Hendek Savaşında Müşriklerle ittifak içerisinde yer alan gruplardan idi. Bu nedenle Fedek civarında oturan Benî Mürre üzerine bir seriyye gönderilmiştir. Beşir b. Sa'd komutasındaki bu seriyye sonunda, otuz kişilik grubun çoğu öldürülmüş ve Müslümanlar çekilmek zorunda kalmıştır.⁴⁷

⁴¹ Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, s.63-64.

⁴² Yahudilerle Ebu Sufyan'ın görüşmeleri için bkz. Vâkidi, Kitabü'l Megâzi, 321-322.

⁴³ Taberi, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülük, 397.

⁴⁴ Yörükân, Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne kadar İslam Dini Tarihi, 232

⁴⁵ el-Ahzâb 33/9.

⁴⁶ Hamidullah, Hz. Peygamberin savaşları, 77-78.

⁴⁷ İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir* 2/86, Vâkidi, *Kitabü'l Megâzi*, 494.

Hız. Peygamber (s.a.v.), Huneyn sonrası Taif'e yürümüştür.⁴⁸ Zira Sakif kabilesi Huneyn'de, Hevâzin'e yardımcı olmuştu. Burada yenilen Sakif, hemen dönüp kalelere kapanmıştır. Yirmi gün süren Taif kuşatması, haram ayların yaklaşması nedeniyle kaldırılmıştır.⁴⁹

Hız. Muhammed (s.a.v.), Hendek Savaşında Müşriklere, Mûte Savaşında Bizanslılara yardım eden Benî Cüheyne ve Gatafanlılara da bir askeri birlik göndermiştir. Necid veya Benî Muharib seriyyesi de denilen bu seriyyenin başında, Ensar'dan Ebû Katade b. Rabîi bulunuyordu. Ansızın yapılan saldırıda ileri gelenler öldürülmüş, kadın ve çocuklar esir alınmış, çok sayıda ganimet elde edilmiştir.⁵⁰

Hız. Peygamber (s.a.v.)aleyhte ittifak yapan Kinane kabilesinden Benî Leys koluna mensup Benî Mulavvah üzerine Galib b. Abdullah komutasında Kedid Seriyye'si adıyla bilinen bir seriyye göndermiştir. Bu askeri hareketin nedeni bu kabilenin Hendek Savaşında Medine'yi kuşatan ekibe destek vermeleridir. Ganimetler elde edilerek dönülmüştür.⁵¹

Yukarıda yapılan seriyyelerde görülmektedir ki aleyhte yapılan ittifakta düşman safında yer almak bir savaş sebebi olmuştur. Bu seriyyeler sayesinde düşman ittifakları bozulmuş, İslamiyet'in yayılması hızlanmış ve Müslümanlar Arap yarımadasında hâkimiyetlerini sağlamışlardır. Ayrıca Hız. Muhammed (s.a.v.), kendinden sonra gelecek yöneticilere örnek teşkil etmiş, düşmanla ittifak yapanlara karşı savaşabileceğini ve böyle bir ortamda nasıl davranılması gerektiğini bu askeri faaliyetlerle göstermiştir.

Elçilerin Dokunulmazlığının İhlâli

Elçiler devletlerin yöneticilerini temsil ederler ve bu elçilere yapılacak olumlu veya olumsuz tavır o devletin diğer devlete takındığı tavrın göstergesidir. İslam Devleti'nin kurulmasından itibaren Hız. Muhammed (s.a.v.)civardaki kabileler ve devletlere elçiler göndermiştir. Elçi gönderilen devletin veya kabilenin olumsuz tavır takınması neticesinde bu İslam devleti için bir askeri operasyon sebebi sayılmıştır. Hız. Muhammed'in elçilere yapılan olumsuz muamele nedeniyle yaptığı gazveler ve gönderdiği seriyyeleri örneklendirecek olursak;

Hendek savaşına müteakiben Hız. Muhammed (s.a.v.), hicretin Altıncı yılında (M.628) Kurban etmek için yanına 70 deve alarak Kâbe'yi ziyarete karar verdi. Ashaptan gücü yetenlerde kurban etmek için yanlarına bir deve aldılar. Başka hiçbir amaçları olmadığını göstermek amacıyla Ashabına, yanlarına sadece bir yolcu silahı olan kılıçtan başka bir şey almamalarını emretti. Zülhuleyfe denilen yere vardıklarında, Hıraş b. Umeyyet el-Huzai'yi, Mekkelilerin durumundan haber getirmek üzere, kente yolladı. Hıraş, Ufsan adlı yere vardığında Kureyşlileri Mekke'ye sokup sokmama konusunda tartışırken gördü ve Hıraş Hız. Muhammed'in düşüncelerini Mekkelilere bildirdi. Mekkeliler onu çok kötü karşıladılar ve devesinin ayaklarını kestiler. Hıraş katledilmeyle karşı karşıya kaldı fakat burada bulunan bazı Ehâbişlilerin yardımıyla canını zor kurtardı.⁵²

Mekkeliler savaşlarda mahir olan Hâlid b. Velid ve İkrime b. Ebû Cehil'i askerleriyle giriş yollarını tutmakla görevlendirmişti. Bunun üzere Hız. Peygamber (s.a.v.)ana yoldan sapıp Hudeybiye'ye geldi. Henüz Müslüman olmamakla birlikte Hız. Muhammed ile iyi ilişkiler içerisinde olan Huzaa kabilesi önderlerinden Büdeyl b. Verka'da, Müslümanların sadece umre için geldiklerini, Kureyşliler'e bildirmek üzere yollandı. Daha sonra Hız. Muhammed birkaç haberci daha yolladı. Mekkeliler Bu yıl kesinlikle karşı çıkarız belki önümüzdeki yıl müsaade edebiliriz dediler. Bunun üzerine Hız. Muhammed bu kez Mekke'nin çoğunluğunu oluşturan Ümeyye soyundan Osman b. Affân'ı amaçlarını açıklamak için gönderdiler.⁵³

Osman b. Affan, Kureyşlilerce göz hapsine alındığından onun öldürüldüğü sözü yayıldı. Bunun üzerine Hız. Muhammed (s.a.v.), " Artık savaşmadıkça geri dönmeyiz" dedi ve bir ağacın altına oturup ashabından Müslümanlık uğrunda canlarını feda edeceklerine dair

⁴⁸ İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/145; İbn-i Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/72.

⁴⁹ Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 303.

⁵⁰ İbn-i Sa'd, *Tabakâtü'l-kebir*, 2/31, Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 395.

⁵¹ Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 510.

⁵² Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hız. Peygamberin Savaşları*, 217.

⁵³ Vâkidî, *Kitabü'l-megâzi*, 422.

kendilerinden biat istedi. Müslümanlarda bunu kabul etti.⁵⁴ Burada biata katılanlar cennetlik sayıldığı müjdelendiği için bu biata “Biât-ı Rıdvan” denildi.⁵⁵ Hz. Osman’ın sağ olduğu öğrenildi. Ayrıca müşrikler bu biattan çekindikleri için Müslümanlarla barış yapmak istediler. Bu iş için ünlü hatipleri Süheyl b. Amr başkanlığında bir komisyon yolladılar.⁵⁶

Bu komisyonla görüşen Hz. Muhammed (s.a.v.) bir barış anlaşması yapmaya karar verdi. İki taraf barış için masaya oturdu. Ve anlaşmanın daha başında Müşrikler itirazlarına başladılar. “Bismillâhirrahmânirrahîm” yazılmasını ve “Muhammed (s.a.v.)Allah’ın resûlüdür.” ifadelerini kabul etmediler. Bunların yerine “Bismikallahümme” ve “Abdullah’ın oğlu Muhammed” yazılmasını istediler. Sahabelerden bazıları buna karşı çıktıysa da Hz. Muhammed (s.a.v.)bu durumu kabul etti.⁵⁷ Hz. Peygamber bazı konularda taviz vererek onlara hücum edebilecek güce ulaşmak istiyordu. Hudeybiye Anlaşması’nda Kureşlilere istedikleri her şey verildi. Ve hatta Müslümanların üçüncü bir tarafla savaşmaları durumunda tarafsız kalmaları karşılığı, izzeti nefisleri bile tatmin edildi.⁵⁸ Sonuçta verilen bu tavizler ve Hudeybiye anlaşmasından⁵⁹ sonra gelişen olaylar, Mekke’nin fethine zemin hazırladı.

Elçi dokunulmazlığı ile ilgili bir başka olay ise H. 6 da Vadi’l-Kura sonrası, Zeyd b. Harise komutasında gönderilen Hismâ Seriyesi’dir. Seriyeye, Kayser’in yanından dönen Müslüman elçi grubunun olduğu kervana, Cüzamlardan bir grubun Hisma mevkiinde saldırması ve Kayser tarafından verilen hediyelerin yağmalanması nedeniyle gönderilmiştir.⁶⁰

Hz. Muhammed elçi dokunulmazlığı ihlali ile ilgili gönderdiği en önemli seriyelerden biri ise Mûte Seriyesi’dir.⁶¹ Hz. Muhammed (s.a.v.)’in başında bulunmadığı büyük seriyelerden birisidir. Bu savaş hicretin sekizinci yılında gerçekleşmiştir. Bu savaşın çıkmasına sebep olan Hz. Peygamber’in Şam’a elçi gönderip o elçinin orada katledilmesi neticesinde meydana gelmiştir.⁶² Elçi dokunulmazlığı ihlali nedeniyle yapılan bu savaşla ilgili kaynaklardan bazıları hakiki sebebin Suriye’yi hürriyetine kavuşturmak olabileceğini söyler.⁶³

Hz. Muhammed (s.a.v.)300 kişilik bir birlik düzenleyip, Zeyd b. Harise’yi komutan atadı. “Savaşta Zeyd ölürse yerine Cafer b. Ebi Talip geçsin; oda ölürse Abdullah b. Revâhâ komutayı ele alsın. O da ölürse birliktekiler kimi isterse kumandan yapsın” buyurdu.⁶⁴ Birlik Mûte’ye vardı. Kaynaklar karşı birliklerin 200 bin kişi⁶⁵ olduğunu söyleseler de bunların 10 bin kişiden fazla olduğu sanılamaz.

Bu savaşta yukarıda isimlerini verdiğimiz, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in atadığı komutanlar birer birer şehit edildi. Müslümanlar dağılmaya başladı. Ve sancağı Hâlid b. Velid aldı savaş o gün ve ertesi gün sürdü. O gece karanlıktan yararlanarak kalanlarla birlikte Medine’ye döndü.⁶⁶ Görülüyor ki, Bizans ile yapılan Mûte seferi de bir elçi ihlali neticesinde ortaya çıkmıştır.

Anlaşmalara Riâyet Edilmemesi

⁵⁴ Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 423.

⁵⁵ İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr*, 2/93.

⁵⁶ Bu konuda bk.Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 423.

⁵⁷ Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 428-429.

⁵⁸Bu konuda bk. İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr*, 2/91, Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*, 219.

⁵⁹ Bu konuda bk. Hamidullah, *İslam Peygamberi*”, 1/249

⁶⁰ Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*, 232.

⁶¹ İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr*, 2/119; Taberi, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 430.

⁶² Murat Ağarı, *Hz. Muhammed’in Hristiyanlarla Mücadele Stratejisi*, İstanbul: Ay Işığı Yayınları, 2003), 101-103.

⁶³ Yörükkan, *Hz. Muhammed’in Doğumundan Ölümüne kadar İslam Dini Tarihi*, s.330.

⁶⁴ Vâkidi, *Kitabü’l -megâzi*, 514.

⁶⁵ Taberi, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 430.

⁶⁶ Çağatay, *İslam Tarihi*, 255-256.

Hız. Muhammed hicretten sonra Medine’de İslam Devleti’nin kurulması ve sonrasında çok sayıda anlaşma yapmıştır. Bu dönemde diplomatik ilişkilerini de güçlendiren Hız. Muhammed (s.a.v.), gerek Medine içerisinde olsun gerekse Medine dışında olsun, İslâmiyet’i tebliğ metodolojisini topluma benimsetmek başta olmak üzere Medine içerisinde barışı sağlamak ve kurduğu devletin varlığını devam ettirmek, itibarını korumak, kabilelerle ve devletlerle komşuluk ilişkilerini güçlendirmek, savaşa mani olmak ve sulh teklifine cevap vermek gibi amaçlarla birçok anlaşma imzalamıştır.

İslamiyet’in barış dini olduğunu gösteren “Eğer düşmanlar barışa meylederlerse sende ona yanaş ve Allah’a güvenip dayan!”⁶⁷ âyeti doğrultusunda Hız. Muhammed (s.a.v.) daima barışı ön planda tutmuş ve en ağır şartlarda bile yaptığı anlaşmalara sadık kalmıştır. Diğer taraftan bu anlaşmaları ihlal edip bozanlara, “Anlaşma yaptığın bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez.”⁶⁸ Âyetinde geçen bu duruma uygun olarak zaman zaman müdahalelerde bulunmuş hatta anlaşmayı bozan tarafları cezalandırma yoluna gitmiştir.

Bu konuyla ilgili en göze çarpan örneklerden biri Hudeybiye Anlaşması’nın bozulmasıdır; Hudeybiye anlaşmasının yalnız iki tarafı yoktu, aynı zamanda bu iki taraftan birinin müttefiki olarak anlaşmanın bütün maddelerine katılmış olan ve taraf niteliği kazanmış olan başka topluluklar da vardı. Öyle ki bunlar ana gurupları savaşa sürüklemişlerdir. Müşriklerin müttefiki olan, Bekriler, Hız. Muhammed (s.a.v.) adına tâcizkâr konuşmuş; Müslümanların müttefiki olan Huzâiler’de buna çok öfkelenmiş ve Bekrilerden bazılarının kanını akıtmışlardır. Bekriler Mekkelilerle intikam almak için bir gece baskını düzenlemişler Huzâili bir elçinin Medine’de anlattığına göre, bu baskın Huzâiler mescidde cemaatle namaz kılarken yapılmış. Doğal olarak savunmasız olan Müslümanlar arasında ölü ve yaralı sayısı fazla olmuştu. İki cephede birden savaşa riskine az kalmıştı, Hayber sorunu çözümlenip silahsız duruma getirilince Hız. Muhammed (s.a.v.) Mekkelilerle ilgilenen serbestliğe kavuştu. Kan akıtmak asla istemediği bir şeydi. Bu yüzden düşmanı gafil avlamak için harekete geçti.⁶⁹

Hudeybiye anlaşmasını doğurduğu fırsatlardan en önemlisi Mekke’nin fethi olmuştur.⁷⁰ Bu fethi Kur’an-ı Kerim’de olaydan iki yıl önce şu şekilde yer verilmiştir; “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik, böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yere iletir. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.”⁷¹

Hız. Peygamber (s.a.v.) ilk önce Medine’deki tüm çıkışları durdurdu. Haber alma teşkilâtı son derece verimli çalışıyordu. Düşmanı şaşırtmak için Ebû Katâde komutasında bir orduyu İdam’a gönderdi bu sayede müşrikler seferin o tarafa doğru olduğunu düşündü. Mekkeliler dağların arkasında karargâh kuruncaya kadar Müslümanların Mekke’ye saldıracakları konusunda müşriklerin haberi olmadı. Şokun tesirini arttırmak için her Müslüman askerinin ateş yakmasını istedi. Ve aynı gece Ebû Sufyan Mekke’ye keşif kolunun eline düştü. Mekkeliler ne yapacağını bilemedi.⁷²

İslâm orduları şehrin her bir yanından Mekke’ye girdiler. Hâlid b. Velid’de komutanlar biriydi. Hız. Muhammed (s.a.v.)’in görevlendirdiği bir kişi ilan ediyordu. “Kim Ebû Sufyân’ın evine girerse emniyettedir bu düşmanın onurunu kırmama ve onu İslamiyet’te görme isteğidir. Ayrıca Hız. Muhammed asabiye damarları kabarmasını istemiyordu. Kim kapısını kapatırsa emniyettedir kim Mescid-i harama girerse emniyettedir.”⁷³

Sonuçta Mekke teslim oldu.⁷⁴ Müslümanlar Kâbe’yi tavaf ettiler ve putları kırdılar. Hız. Muhammed Mekkelileri topladı ve onlara sordu: “Size ne yapacağımızı sanıyorsunuz?”

⁶⁷ el-Enfal 8/61.

⁶⁸ el-Enfâl 8/58.

⁶⁹ Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 529.

⁷⁰ İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr*, 2/1124; Taberi, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 432; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/260.

⁷¹ el-Feth 48/1-3.

⁷² Hamidullah, *Hız. Peygamberin savaşları*, 83.

⁷³ İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebîr*, 2/126; Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 554.

⁷⁴ İbn-i Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviye*, 4/20.

Daha Müslüman olmayan, Süheyl b. Amr; “Ya Muhammed! Ne diyelim sözümüz budur ki? Kureyşin ulususun! Hem ulu zâdesin Mekke kendi doğduğun şehirdir. Geldin, kavmin ve kabilenin üzerine zafer kazandın. Yaşlılara saygı gösterdin. Gençlerin suçunu bağışladın. Senin şânına bu yakışır.” dedi.⁷⁵ Hz. Peygamber de ağlayarak “Bende size derim ki; Hz. Yusuf da onu kardeşlerine demişti. Nitekim Allah’ta şöyle buyuruyor. “*Bugün sizin üzerinize melânet yoktur. Hak Teâlâ sizi yargılaya o Rahmân’dır, Rahîm’dir.*”⁷⁶ âyetini okudu.⁷⁷

Bu şekilde genel af ilan etti ancak genel affın dışında tuttuğu bazı kimseler de vardı;⁷⁸ bunlardan biri İkrime b. Ebü Cehil’di. İkrime Müslümanlara kin beslemede babasından farklı değildi, babası bedirde öldürüldükten sonra bu kini sürdürmeye devam etti. İslam ordusu Mekke’yi fethedince yemene kaçmak üzere Tihâme’ye gitti. Karısı Ümmü Hâkim, Müslüman oldu ve kocası için eman diledi. İsteği kabul edilince yola çıkarak kocasını buldu.

İkrime; “Yâ Ümmü Hâkim Muhammed benden o kadar fenalık görmüşken beni affetti mi diye sordu? Ümmü Hâkim; onun yumuşak huyu ve ikramı anlatmakla bitmez, dedi. İkrime korku ve ümit arasında Mekke’ye döndü Hz. Muhammed, onlar yaklaştıklarında Ashabına; “İkrime şimdi mümin olarak geliyor sakın babasına sövüp gücendirmeyin” buyurdu. Onun gelişinden evvel Rasûlullah neşeli bir şekilde ayağa kalktı. İkrim’e huzura girip İslam’ı kabul ettikten sonra; “Ey Allah’ın Resûlü ben bu kadar kötülük yapmışken yine affettiniz. Bundan sonra Müslümanlara gösterdiğim düşmanlığın iki katını kâfirlere göstereceğim” dedi. Gerçektende İslamiyet’e girdiği gün gizli yerlerde ne kadar put varsa hepsini kırdı. Müslüman olduktan sonra İslâm’a büyük hizmetlerde bulundu.⁷⁹

Hz. Muhammed yaptığı bu uygulamalarla düşmanlarını da İslam dinine tabii etmiş ve böylece onlardan gelecek kötülüklerden emin olmuştur. Anlaşma ihlâliyle yapılan askeri faaliyetler bununla da sınırlı kalmamıştır. Bunun yanı sıra Benî Kaynuka⁸⁰, Benî Nâdir⁸¹ ve Benî Kurayza⁸² Yahudileri üzerine de askeri seferler düzenlenmiştir.

Savaş Yasakları

Başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere halifelerin komutanlarına verdiği talimatlar bize savaşın kanunlarını ve şartlarını açıkça göstermektedir. Bu talimatların esas hedefi şudur;

Savaş ancak savaş alanında çarpışmakta olanlarla ve birde savaşa katılmadıkları halde insanları savaşa konusunda kışkırtanlara karşı yapılır. İslâm’da savaşın tek amacı düşmanları mağlup ederek onların gururunu kırmaktır. Savaşlar intikam amacı gütmmez. İşte bu yüzden binaları yıkmamak, mamur yerleri harap etmemek halka hiçbir suretle zarar vermemek ve ölümlerin kol, burun bacak vs. gibi organlarını kesmemek gerekir.

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in bu konuyla ilgili dikkat çekici bir sözü vardır; “Allah her konuda güzellik ve iyilikle hareket etmemizi emretmektedir; öyleyse öldürürken bile en güzel şekilde öldürünüz.”⁸³ İslam Peygamberinin de içinde bulunduğu Bedir’de bu emir yerine getirilmiştir. Gereksiz işkence yoluyla öldürme, kadın ve çocukların öldürülmesi⁸⁴, fiilen savaşa katılmayan geri hizmet düşman personelinin öldürülmesi yasaklanmıştır.

Kur’an-ı Kerim Bedirle ilgili çok ilginç bir savaş yöntemi belirleyerek şöyle der; “*Vurun onların tüm eklemlerine*”⁸⁵ Bu ayet düşmanın ölümünden çok uzun süre rahatça savaşmasını engelleyici etki yapar. Göğüs göğse yapılan savaşlarda mümkün olduğunca

⁷⁵ Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 569.

⁷⁶ Yûsuf 12/92.

⁷⁷ İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebir*, 2/131.

⁷⁸ Bu kişilerin adları: İkrime b. Ebu Cehil, Habbar b. Esved, Abdullah b. Said b. Ebu Sarh, Mikyas b. Subabete Leysi, Huveyris b. Nukayz’dır. Bk. İbn-i Sa’d, *Tabakâtü’l-kebir*, 2/126; Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 556; Taberi *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 438.

⁷⁹ Vâkidi, *Kitabü’l-megâzi*, 572.

⁸⁰ Taberi, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 364.

⁸¹ Taberi, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 387.

⁸² Taberi, *Târihu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 397.

⁸³ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1992), 4/39.

⁸⁴ Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, 4/20.

⁸⁵ el-Enfal 8/12.

az kan dökülmesini sağlar.⁸⁶ Buradan anlaşılıyor ki savaşta kılıç en son başvuru araçtır. Ve İslam dini insanları yok etmeye yönelik değil galip olmaya yönelik savaşa başvurur.

İslamiyet savaş meydanında ölen kişilerin kolu bacağını vs. organlarının parçalanması uygulamasını (Müsle) yasaklamıştır.⁸⁷ Bedir’de Müslüman ve düşman ölülerinin liderlerinden 24’ü hariç⁸⁸ tamamı gömüldü. Düşman ölülerini parçalama veya benzeri kötülükler kesinlikle yapılmadı.⁸⁹ Çünkü İslamiyet kişinin cesedine bile insan olması hasebiyle saygı duymaktadır.

Hiz. Muhammed (s.a.v.)Abdurrahman b. Avf’a ve askerlere çıkacakları seriyye sırasında şu direktifleri verdi;“Hepiniz Allah yolunda gazâ ediniz ve Allah’a inanmayanlarla savaşınız. Bununla birlikte emanete hıyanet etmeyiniz, gadretmeyiniz, kimseyi uzuvlarını kesmek suretiyle sakat bırakmayınız. Kadınları ve çocukları öldürmeyiniz.”⁹⁰

Müşrikler ve Müslümanların savaş uygulamalarındaki en önemli farklardan biri Uhud Savaşı’nda ortaya çıkmıştır. Bu durumu Hiz. Ömer ve Ebû Sufyân arasındaki konuşmadan anlıyoruz. Ebû Sufyân Hiz. Ömer’e; “Siz ölüleriniz arasında burunları ve kulakları kesilmiş bazı kimseler bulacaksınız. Ben bunu emretmedim, bununla birlikte bu bana fenada görünmedi, vallahi ben buna ne razı oldum, ne de kızdım.”⁹¹ demiştir.

Müslümanlara bu kadar zulüm edilmesine rağmen Müslümanlar aynı uygulamayı yapmamıştır. Bu durum da Kurân-ı Kerim’de ki şu âyete dayandırılmıştır; “Eğer cezâ verecekseniz size yapılanın misliyle cezâ verin ama sabrederseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”⁹² Hiz. Muhammed (s.a.v.)hiçbir askeri harekâtında böyle bir davranışta bulunmamış, onlara yaptıklarının misliyle davranmamıştır.⁹³

SONUÇ

Asr-ı Saâdet döneminde toplumsal ilişkilerin niteliği kan bağından, inanç temelli bir zeminde devam etmiştir. Yaşam vasıtalarını kıskanmak yerine paylaşmak alternatif olarak getirilmiştir. Mekke’den Medine’ye Hicret, sadece Arap toplumu için bir dönüm noktası olmuştur. Savaş anlayışını artık kan bağı üzerine kurulu kabile anlayışı değil inanç ve ahlâk bağlamındaki ilkeler oluşturmaya başlamıştır. Hayatın tek yönlü olmadığı ve insanın hayat hakkının önemi ve dokunulmazlığı, savaşta düşmanını affetme onu bağışlama olgusu bu dönemde ortaya çıkmıştır. Kısacası İslâmiyet’in ilâhi yasalarının etkisi savaşlarda kendisini hissettirmiştir.

Hiz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yaşam alanlarının kıskanılarak savaş konusu olmaktan çıkarılıp ortak alanlar olması benimsenmiştir. Etraftaki kabileler, İslâm toplumu güçlü olduğunda da güçsüz olduğunda da İslâm’a davet edilmiş, Cebren insanlar İslâm’a sokulmamış, İslâmiyet o toplumların âhretini kurtaracak olan bir alternatif, bir yaşam tarzı olarak önlerine sunulmuş, bazı toplumlar İslâm’ın nimetleriyle nimetlenmiş bazı toplumlar da onun himayesi altında canlarını, mallarını ve dinî varlıklarını özgürce sürdürmeyi tercih etmiş, bazı toplumlar ise İslâm’a düşmanlığı tercih etmiştir.

İslâmiyet insanların hayat hakkına, malına, mülküne, çoluk çocuğuna, ırzına, namusuna hatta diğer canlılarında varlığına saygı göstermiş ve evrensel ahlâk ilkeleri savaşla ilgili uygulamalarının tamamına yansımıştır. Daha sonraki İslam devletlerinde, yöneticilerin yaptığı yanlış uygulamalar İslâm’ın savaş anlayışıyla bağdaştırılamaz. Bu hataların sorumluluğu hatayı yapan kişilere aittir. Ancak bu yanlış uygulamalar İslâm düşmanlarının dilinde, İslâm aleyhine propaganda malzemesi olmuştur. Günümüzdeki savaşlarla Asr-ı Saadet dönemindeki savaşlar karşılaştırıldığında bugünkü uygulamaların

⁸⁶ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, 41

⁸⁷Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, 4/14.

⁸⁸ Bu konuda bk. Köksal, *İslam Tarihi*, 3/363.

⁸⁹ Hamidullah, *Hiz. Peygamberin savaşları*, 45.

⁹⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam’da Devlet İdaresi*, çev. Kemal Kuşçu (İstanbul: Nur Yayınları, 1963), 251.

⁹¹ Vâkidi, *Kitâbü’l-megâzî*, 229.

⁹² en-Nahl 16/126.

⁹³ Vâkidi, *Kitâbü’l Megâzî*, 225.

ne kadar acımasız olduğu; masum insanların ve çocukların katledildiği, hastanelerin bombalandığı, dini mekânların yok edildiği, doğanın tahrip edildiği açıkça ortadadır. İslâmofobiyi savunan kişilerin, Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yaşantısını objektif bir şekilde incelemesinin faydalı olacağını düşünüyorum.

KAYNAKÇA

- Kur'an-ı Kerim Meali. çev. Halil Altuntaş -Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Ağarı, Murat. *Hz. Muhammed'in Hıristiyanlarla Mücadele Stratejisi*. İstanbul: Ay Işığı Yayınları, 2003.
- Brockelmann, Carl. *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*. çev. Neşet Çağatay. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.
- Canan, İbrahim. *Hadis Ansiklopedisi*. 18 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.
- Çağatay, Neşet. *İslam Tarihi*". Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- Elşâd, Mahmudov. *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*. İstanbul: İSAM/İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Hamidullah, Muhammed. *Hz. Peygamberin Savaşları*. çev. Nazire Erinç Yurter. İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.
- , İslam Peygamberi. çev. Salih Tuğ. 2 Cilt. Ankara: İrfan Yayınları, 2003.
- ,İslam'da Devlet İdaresi. çev. Kemal Kuşcu. İstanbul: Nur Yayınları, 1963.
- İbn-i Hişam, Abdülmelik. *es-Sıretü'n-nebeviye*. 4 Cilt. thk. Fuad bin Ali Hafız. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2009.
- İbn Sa'd, Muhammed ez Zühri. *Tabakatü'l Kebir*. 9 Cilt. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001.
- Köksal, Asım Mustafa. *İslam Tarihi*. 12 Cilt. İstanbul: Köksal Yayınları, 2005.
- Mahmudov, Elşad. *Sebepleri ve sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*, İstanbul: 2010.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir. *Tarihu'l ümem ve'l Müluk*. thk. Ebu Sahibu'l Kerami. Kahire: Beytü'l-efkari'd-düveliyye, 2016.
- Vakidi, Muhammed b. Ömer. *Kitabü'l-megâzi*. thk. Marsden Johannes. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l- İlmiyye, 2006.
- Yörükan, Yusuf, Ziya. *Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslam Dini Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.